

אך אגב שאמר שנטל ידיו לטיבול ראשון, כינה נטילה זו שהיא 'בטיבול שני' והנטילה עולה גם לאכילת המרור (תוס'). ויש שפירש, שלנטילה לצורך מצה די בנטילה עד פרק היד, ומשום טיבול שני צריך נטילה עד הזרוע כמו בתרומה (ראה חולין א, קו, א) (מרדכי, סדר של פסח, בתי ראשון).

דילמא אסוחי אסחיה לרעתיה ונגע, שאם ודאי היה נוגע, היתה הנטילה חובה לברכת 'אשר גאלנו', שאסור לאומרה בידיים מטונפות, אך כיון שרק חוששים שהסיה דעתו, לברכה ידיו כשרות, ואילו לענין טומאה גזרו עליהן שהיה 'שניות', וחייבות נטילה (רבינו דוד; ר"ן על הר"ף ובה"י). ואם ברור לו ששמר עליהן ולא נגע במקומות המכוסים [או בכתבי הקודש (-מגילה הכתובה על קלף כדף)], אין צריך לחזור ולטול, ואם נטל אל יברך, שמא תהיה הברכה לבטלה (שבלי הלקט ריח). ■ להלכה, נטילה שהיתה לדבר שטיבולו במשקה, אין סומכים עליה עבור פת, בפרט אם לא כיוון בנטילה זו על כך, אך אין מברכים על הנטילה שנטול שנית עבור הפת (ראה שו"ע ורמ"א א"ח קנח, ז), ולכן מן הנכון לטמא את ידיו קודם הנטילה השניה, כדי שיוכל לברך עליה (ביאה"ל תעה, א ד"ה יטול ידיו, וראה מבית לוי - פסח, יג הע"ב, מהלכות שלמה פסח עמ' ענדו).

בלע מצה יצא, שבליעה נחשבת 'אכילה', וקיים מאמר הכתוב בערב 'תאכלו' מצות, ואין צורך להרגיש טעם מצה, אך יש צורך שיהיה לה טעם, כי אם אין לה טעם, הרי הוא כאוכל משהו אחר שאינו מצה [ולכן אם בישל מצה, אינו יוצא בה ידי חובה, כמבואר לעיל (מא, א)] (ט"ז תעה, ט; מג"א שם, יא). ולכתחילה ילעס אותה, להרגיש טעמה (רשב"ם). ודין זה שבבליעה יוצא ידי חובה, נכון גם לשאר אכילות מצוה, ורבה אמרה על מצה אגב שרצה לומר שבבלע מרור לא יצא (מנחת חינוך מצוה ו אות א). ויש שסובר, שלשון הגמ' בכמה מקומות 'טעם מצה' (ראה ברכות לה, ב), מוכיח כי דחתה הגמ' את דברי רבא, וסוברת שאף אם בלע מצה לא יצא, וחובה להרגיש טעמה (מאירי, בשם 'יש דוחין', ובדעת הר"ף שהשמיט הלכה זו). ■ להלכה, בלע מצה יצא (שו"ע א"ח תעה, ג), אך לכתחילה ילעס אותה להרגיש טעמה בפיו (משנ"ב שם, כט, וראה ביאה"ל תנד, ד ד"ה אין).

בלע מרור לא יצא, שצריך להרגיש את המרירות בפיו, זכר למרירות שהיתה לאבותינו במצרים (רשב"ם). ויש להסתפק אם צריך ללעוס את כל הכזית, להרגיש מרירות של כזית, או די בלעיסה קצרה כדי להרגיש מרירות כל שהיא, ואת השאר אפשר לבלוע (מנחת שלמה). ויש גורסים 'בלע מרור יצא', שגם באופן זה מרגישים טעם מרור (רשב"ם בשם רש"י; רבינו מנוח ולחם משנה חמץ ומצה ו, ב, בדעת הרמב"ם שם). ■ להלכה, בלע מרור לא יצא [כגירסת רשב"ם] (שו"ע א"ח תעה, ג).

בלע מצה ומרור, ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא. אם לעיל גורסים 'בלע מרור לא יצא' [ראה בד"ה הקודם], כל שכן שכשבלע מצה ומרור לא יצא ידי מרור, רק החידוש הוא לענין המצה, שאף שבאופן זה יש 'תרתי לריעותא', שלא להרגיש טעם מצה, וגם המרור חוצץ בין הגרון למצה, אעפ"כ יצא ידי חובת מצה (רשב"ם). ואם לעיל גורסים 'בלע מרור יצא', החידוש הוא שכשבלע מצה ומרור יחד לא יצא ידי מרור, משום שבאופן כזה ודאי לא מרגישים טעם מרור (רשב"ם), או משום שהמרור טפל למצה (ארחות חיים [לר"א מלוני] חמץ ומצה קיב; רבינו מנוח ולחם משנה חמץ ומצה ו, ב, בדעת הרמב"ם שם).

משום קפא - שיש בחזרת ארס, והחרוסת מבטלת אותו (רש"י; רשב"ם בפי' ראשון ולהלן קטו, א). ויש מפרשים, ש'קפא' היא תולעת הגדלה בירקות, ומזיקה אם אוכלים אותה חיה, והחרוסת ממיתה אותה (רבנו חננאל, ע"פ תוספתא; רשב"ם בפי' שני, וכתב שפי' זה עיקר). וסוברת הברייתא שאין איסור באכילת התולעת, משום שתולעת זו נוצרת בתוך הפרי, וכיון שלא פירשה ממנו, אינה בכלל 'השרץ השרוף על הארץ' (ויקרא יא, מא), ושלא כדעת שמואל [בחולין (סז, ב)] הסובר שאף באופן כזה יש איסור אכילה (רשב"ם; תוס'), ולדעתו צריך לומר שברוב הירקות אין תולעת, ולכן מצד איסור אין לחשוש, אך מצד הסכנה צריך לחשוש, משום ש'חמיא' סכנתא מאיסורא' (תוס').

דאי סלקא דעתך לא צריך לשקועיה נטילת ידיים למה לי, אלא בהכרח שצריך לשקועו בחרוסת, שנחשבת 'משקה' משום שמערב בה יין ועושה אותה רכה זכר לדם (תוס' להלן קטו, א ד"ה צריך, אך ראה מה שכתבנו שם ד"ה וצריך לסמוכיה).

לא נישא איניש מרור בחרוסת, ואפילו אם אחר כך ינער את החרוסת, כי אם משהו אותו מוטבטל טעמו (רבינו יונה סדר פסח, מובא בקובץ שיטות קמאי לעיל ע"א), ואכן אחר הטיבול צריך לנערה (טור א"ח תעה, א בשמו, וראה ברבינו יונה שם שכתב לנער שלא ישאר ממנה אפילו מעט). אבל ב'כורך' יטבול בחרוסת ולא ינערה, אלא יאכלנה עם המצה והמרור (ב"י תעה, ב, בשם האגור בשם מהר"י מולין). ויש סוברים, שאף ב'כורך' צריך לנערה, שהרי עושים 'זכר למקדש כהלל', וכיון שהלל היה יוצא בו ידי חובת מצה ומרור, בודאי ינער את החרוסת כדי שלא תבטל את טעם המרור (מאמר מרדכי שם, ז). ■ להלכה, לא ישהה את המרור בחרוסת, וינערה מעליו (שו"ע שם), ואף ב'כורך' צריך לנערה [כדעת המאמר מרדכי] (משנ"ב שם, יז).

דילמא אגב חליה דתבלין מבטיל ליה למרוריה, ואף ששניהם מדרבנן, ולעיל (ע"א) אמרה הגמ' שמצוות מבטלות זו את זו רק אם אחת דאורייתא והשניה דרבנן, מכל מקום כיון שהמרור מוזכר בתורה והחרוסת אינה מוזכרת, נחשב המרור כדאורייתא והחרוסת כדרבנן (רבינו מנוח חמץ ומצה ח, ח).

והענין טעם מרור וליקא, ולכן הנהיג הגר"א שלא לפורר את ה'חריץ' קודם ביאתו מבית הכנסת, כדי שלא יפוג כל טעמו, ואינו יוצא ידי חובה, או שיפרר ביום ויניח בכלי מכוסה עד תחילת הסדר [ואז יפזרו על הקערה שלא יאחז חריץ מדאי', שהוא סכנה וגם בו לא יוצאים ידי חובה] (חיי אדם קל, ג, וראה נשמת אדם שם שאלה לו, ומשנ"ב תעה, לו).

וזכרת (-חסה), אף אם היא מותקה ואין בה שום מרירות, יוצאים בה (ב"י א"ח תעה, ה, וכפשוטו הירושלמי ב, ה), שסופה שהיא מתקשה ונעשית מרה (פרי חדש שם, ה). ויש שכתבו, שצריך שיהיה בה מרירות, כיון שעיקר המצוה היא זכר ל'וימררו את חייהם', וכמבואר כאן בגמ' שצריך טעם מרור (חזו"א א"ח קכד, לדף לט, א, וביאר בכוונת הירושלמי, שאף שדרך בני אדם בשאר ימות השנה לאוכלה בעודה מתוקה, מכל מקום יוצאים בה לאחר שנעשית מרה, ואין צריך שתהא מרה מתחילתה, וראה עוד קרבן העדה שם), ודי במעט מרירות כלשהי (מכתב הקהלות יעקב בסוף ספר הלכות חג בחג, וענין זה בחק יעקב שם).

נוטל ידיו בטיבול שני. לשון זה הוא לאו דוקא, שהרי הנטילה היא כבר קודם לכן לצורך אכילת המצה הקודמת לאכילת המרור,